

LA BIBLIOTECA CIENTÍFICA D'ANTONI DE MARTÍ I FRANQUÈS: FÍSICA, QUÍMICA I CIÈNCIES NATURALS

**M. Dolors Esqué Ruiz⁽¹⁾; Anna M. Carmona Cornet⁽¹⁾;
Antoni Quintana Mari⁽²⁾**

(1) Facultat de Farmàcia. Universitat de Barcelona

(2) Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica

The scientific library of Antoni de Martí i Franquès: physical, chemical and natural sciences

Abstract: The physical and chemical bibliographic heritage of the scientific Library of Antoni de Martí i Franquès is one of the most interesting within the context of the Catalan Country science.

In this work is presented also the material, preserved nowadays, of the extensive Library of Antoni de Martí i Franquès respecting Natural Sciences.

Aquest treball té com a finalitat fer conèixer una selecció dels llibres que integren la biblioteca de Martí i Franquès. La tria ha estat guiada per l'interès que les obres presenten desde un punt de vista científic. Moltes de les obres de física i química, anteriors a l'any 1832, constitueixen una veritable novetat, ja que no han estat mai catalogades.

El fet que la temàtica sigui específica i que els autors pertanyin a diferents indrets geogràfics, reflecteix una innovació pel que fa a una biblioteca d'aquella època al nostre país.

Un exemple d'això són les obres de Baumé, Brisson, Chaptal, Fourcroy, Lavoisier, Macquer, Gay-Lussac, Morveau, Bertholet i Priestley, entre molts d'altres.

Potser el més representatiu foren les memòries de química presentades a París i el curs de Química Teòrica i Pràctica destinats a l'ensenyament en el Reial Laboratori de Química de Madrid.

Diversos diccionaris de física així com vocabularis tècnics complementen aquest valuós patrimoni bibliogràfic que ha estat recuperat i donat a conèixer recentment.

Fem, a continuació, una relació de les obres de física i química que han estat conservades d'aquella biblioteca d'Antoni de Martí i Franquès. La llista és ordenada per ordre alfabètic d'autors.

- AMAT, Fèlix- Institutiones Philosophiae ad usum Seminarii Barcelonensis. Physica Generalis. Physica Particularis. (Barcelona), Typis Ioachim Verdager, (1832).
- AMAT, Felice - Physicae Generalis. (Barcelona), Officina B. Pla, (1797).
- ANNALES - ... de Chimie ou recueil de Mémoires concernant la Chimie et les Arts qui en dépendent; par les citoyens Guyton, Monge, Bertholet, Fourcroy (et al). Paris, Fuchs Libraire, (1799).
- ANNALES DE CHIMIE... ou recueil de Mémoires concernant a la Chimie... Fuyton Monge (et al) Paris. Fuchs. Lib. (An VII*).
- ANNALES DE CHIMIE ET DE PHYSIQUE... Arago, Bertholet, Biot (et al) T.X. Crocherd. Lib. Paris 1816.
- ARCHIVES ... des Découvertes et des Inventions Nouvelles. (Années 1808-1819). Paris, Treutel et Würtz, (1809-1820). 12 vols.
- BAUME, M.- Chymie Expérimentale et Raisonnée. Paris, P.-F. Didot, (1774). 4 vols.
- BERGMAN, M.T.- Opuscules Chymiques et Physiques. Dijon, L.N. Frantin, 1780. 2 vols.
- BERGMAN, M. T.- Manuel du Minéralogiste ou Scigraphie du Règne Mineral distribué après l'Analyse Chimique. Paris, Cuchet Librairie, (1784).
- BRISSON, Mathurin-Jacques- Élémens ou Principes Physico-Chimiques Masson et Besson, 1800.
- BRISSON, Mathurin-Jacques.- Traité Élémentaire ou Principes de Physique... Tome Second. Tome Troisième. Paris, Bossange, Masson et Besson, (1800) 2 vols.
- BRISSON, M.J.- Tratado Elemental o Principios de Física. Madrid, Imprenta de la Administración del Real Arbitrio de Beneficiencia, 1803-1804. 3 vols.
- CARACIOIOL, Marques de.- El Universo Enigmático. Madrid, M. Escribano.
- CURSO ... de Química, Teórica y Práctica para la Enseñanza del Real Laboratorio de Química de esta Corte. Tomo I. Madrid, A. de Sancha, (1788).
- CHAPTAL, J.A.- Elementos de Química. Madrid, Imp. de la Vda. e Hijo de Marín, 1793-1794. 3 vols.
- DELAMETHERIE, J.- Cl. Journal de Physique, de Chimie, d'Histoire Naturelle et des Arts. Tome LVII. Paris, J.-J. Fuchs Libraire, 1803.
- DISCURSO - ... sobre el fomento de la Industria Popular. Madrid, Imp. A. de Sancha, (1744).
- FOURCROY, M. de.- Élémens d'Histoire Naturelle et de Chimie. Paris, Cuchet Librairie, (1786). 4 vols.
- FOURCROY, A.T.- Filosofia Química o Verdades Fundamentales de la Química Moderna. Barcelona, Imp. de M. Texero, (s.a).
- FOURCROY, M. de.- Supplément a la Seconde Édition des Élémens d'Histoire Naturelle et de Chimie. Paris, Cuchet Librairie, (1789).
- FOURCROY, M. de.- Système des Connaissances Chimiques et de leurs Applications aux Phénomènes de la Nature et de l'Art. Tomes I-IV, VII-X. Paris, Baudouin Imp., (1801). 8 vols.
- GAY-LUSSAC et ARAGÓ, Mm.- Annales de Chimie et de Physique... rédigés par... Tomes I, II, III, VII. Paris, Crochard Librairie, 1816-1817. 4 vols.
- HISTOIRE-... de l'Académie Royale des Sciences. Paris, Imp. Royale, (1782).
- INGEN-HOUSZ, Jean.- Nouvelles Expériences et Observations sur Divers objets de Physique. Paris, P.T. Barrois, (1784-1785). 2 vols.
- JACQUIN, J.F.- Elements of Chemistry. London, Th. Ostell, 1803.
- JAUBERT, M. l'Abbé.- Dictionnaire Raisonné Universel des Arts et Métiers. Paris, P. Fr. Didot le Jeune, (1773). 3 vols.
- JAUBERT, M. l'Abbé.- Vocabulaire Technique ou Dictionnaire Raisonné. Tome Cinquième. Paris, Fr. Didot Jeune, (1773).
- KIRVAN, R. Éssai sur le phlogistique, et sur la constitution des acides, traduit de l'auplais de M. Kirvan Paris 1788.
- LAVOISSIER, M.: "Opuscules physiques et chimiques" Paris 1774. Durand Lib. (et al).
- LAVOISSIER, M.: "Traité élémentaire de Chimie" Paris 1789. Cucher Lib.
- LIBES, Antonio.- Tratado de Física Completa y Elemental. Tomo tercero. Barcelona, Imprenta de Brusí, 1818.
- MACQUER, Mr.- Dictionnaire de Chymie Contenant la Théorie et la Pratique de cette Science. Paris, P. Fr. Diop, (1777). 3 vols.
- MÉMOIRES - ... de l'Institut National des Sciences et Arts pour l'a IV de la République. Sciences Mathématiques et Physiques. Paris, Baudouin Imprimeur de l'Institut National (1798-1799) 2 vols.
- METHERIE, M. de la.- Essai Analytique sur l'Air Pur et les Differentes Espèces d'Air. Paris, Cuchet Librairie, (1788). 2 vols.
- MILLIN, A.L.- Magasin Encyclopédique. T. IV-VI. Paris, Fuschs. Librairie, 1798-1799. 3 vols.

- MONTGOLFIER, M.M. "Description des expériences de la Machine aérostatique" Paris 1784. Cuche Lib.
- MORVEAU, LAVOISIER, BERTHOLET, FOURCROY "Metodo de la nueva nomenclatura química". Trad. Gutierrez Bueno P. Madrid 1788.
- NOLLET, L'Abbé.- L'Art des Expériences ou Avis aux Amateurs de la Physique. Paris, Imp. Durand. (1770). 3 vols.
- NOLLET, L'Abbé.- Essai sur l'Électricité des Corps. Paris, Durand Libraire (1771).
- NOLLET, L'Abbé.- Leçons de Physique Expérimentale. Paris, L.- F. Delatour, 1765-1768. 6 vols.
- NOLLET, L'Abbé.- Lettres sur l'Électricité. Paris, Durand Neveu Libraire (1770-1775). 3 vols.
- NOLLET, L'Abbé.- Recherches sur les Causes Particulières des Phénomènes Électriques. Paris, H.L. Guerin & L.F. Delatour (1764).
- PAULIAN, Aimé-Henri.- Dictionnaire de Physique. (Nîmes), Gaude Libraire, (1773). 3 vols.
- PRIESTLEY, Joseph.- Expériences et Observations sur Différentes Branches de la Physique. Tomes II-IV. Paris, Th. Barrois Libraire, (1787) 3 vols.
- PRIESTLEY, Joseph.- Expériences et Observations sur Différentes Espèces d'Air. Paris, Nyon l'aîné Libraire, (1777). 5 vols.
- PRIESTLEY, Joseph.- Experiments and Observations on Different kinds of Air. London, J. Johnson, (1781-1787). 3 vols.
- PRIESTLEY, Joseph.- Experiments and Observations Relating to Various Branches of Natural Philosophy. London/Birmingham, J. Johnson/Pearson & Rollason, (1779-1786). 3 vols.
- SAUSSURE, Horace- B. de .- Essais sur l'Hygrometrie. Neuchatel, S. Fauche Père et Fils (1783).
- SAVERIEN, M.- Historia de los Progresos del Entendimiento Humano en las Ciencias Exactas y en las Artes que dependen de ellas. Madrid, Imp. de Don A. de Sancha, 1775.
- SCHEELE, M.C.W.- Mémoires de Chimie. Seconde Partie. Paris, T. Barrois Jeune Libraire, (1785).
- SENEBIER, Jean.- Mémoires Physico-Chimiques (Ginebra), Barthelomi Chirol, Libraire, (1782) 3 vols.
- SIGAUD de la Fond "Essai sur les différents espèces d'Air Fixe ou de Gas" Paris 1785. Guetrier Lib.
- WATTS, I.- First Principles of Astronomy and Geography. London, T. Longman & T. Shewell (1795).

Una porció considerable de la Biblioteca d'Antoni de Martí i Franquès fou destruïda durant el saqueig de Tarragona a la Guerra del francès. Una bona part del que quedava la salvà Antoni Quintana i Marí de la guerra civil del 1936-1939. El que en resta avui, és a l'Arxiu de l'Ajuntament de Tarragona. Hem separat els documents, àdhuc els notarials (Acta del Notari D. J. Royo Zurita Muñoz de Tarragona), anteriors a 1832 i hem escollit els que versen sobre ciències naturals. En fem la relació tot seguit:

- BERGMAN, M. Torbern - Manuel du Minéralogiste ou Scigraphie du Règne Minéral distribué après l'Analyse Chimique. Paris, Cuchet Librairie, (1784).
- BERTHOLON, M.- De l'Électricité des Végétaux. Paris. P.F. Didot Jeune, (1783).
- BORDENAVE, M.- Éssai sur la Physiologie ou Phisique du Corps Humain. Paris. Méquignon l'aîné, Libraire, (1787). 2 vols.
- BOWLES, Guillermo.- Introducción a la Historia Natural y a la Geografía Física de España. Madrid, Imprenta Real, 1782.
- BREZ, J.- La Flore des Insectophiles. Utrecht, B. Wild et J. Altheer, 1791.
- BRISSEAU-MIRBEL, M.C.F.- Éléments de Physiologie Végétale et de Botanique. Paris, Magimel, 1815.
- BRITISH- ... ZOOLOGY. London, B.White, (1768). 2 vols.
- BRITISH ZOOLOGY.- Class I quadrupeds. II brids. Vol I. London.
- BUFFON, Le compte de.- Les Époques de la Nature. Paris, Imp. Royale, (1770).
- BUFFON, Le compte de.- Histoire Naturelle. Tome Onzième. Paris, Imp. Royale (1770).
- BUFFON, Le compte de.- Histoire Naturelle des Minéraux. Tome Sixième. Paris, Imp. Royale (1785).
- BUFFON, M. Histoire Naturelle des Oiseaux. Tome Premier, Troisième et Quatrième. Paris, Imprimerie Royale, (1770-1772). 3 vols.
- CRAWFORD, A.- Experiments and Observations on Animal Heat and the Inflammation of Combustible Bodies. London, J. Johnson, (1788).
- CUTANDA, Vicente.- Flora Compendiada de Madrid y su Provincia. Madrid, Imprenta Nacional, 1861.

- CHABANEAU, Francisco.- Elementos de Ciencias Naturales. Madrid, Imp. de la Vda. de Ibarra, (1790).
- DELAMETHERIE, J.- Cl.-Journal de Physique, de Chimie, d'Histoire Naturelle et des Arts. Tome LVII. Paris, J.-J. Fuchs Libraire, 1803.
- (FABRICIO, Johan Christian).- Entomologia Systematica. Tomos I-IV. Index Alphabeticus. Supplementum. Hafniae, Imp. C.G. Proft (et soc.), (1792-1798). 8 vols.
- FOURCROY, M. de.-Éléments d'Histoire Naturelle et de Chimie. Paris, Cucuet Librairie, (1786). 4 vols.
- FOURCROY, M. de.- Supplément a la seconde Édition des Éléments d'Histoire Naturelle et de Chimie. Paris, Cuchet Librairie,(1789).
- FOURCROY, M. de.- Système des Connaissances Chimiques et de leurs Applications aux Phénomènes de la Nature et de l'Art. Tomes I-IV, VII-X. Paris, Badouin Imp., (1801). 8 vols.
- GOMEZ DE ORTEGA, Casimiro.- Curso Elemental de Botánica. Madrid, Imp. de la Vda. e Hijo de Marin, (1795). 2 vols.
- GREW, (ehemias).- Anatomie des Plantes. Paris, Antoine Dezallier, (1679).
- HALES, de.- La Statistique des Végétaux et celle des Animaux. Première Partie. Paris, Imp. de Mr.Fr. Didot, (1779).
- HAUY.- Traité de Minéralogie. Paris, Conseil des Mines, 1801. 4 vols.
- HAWORTH. Adrian Hardy.- Observations on the Genus Mesembryanthemum. London, J. Barker and J. White, (1794).
- HERRERA, Alonso de.- La Labranza Española. Compendio de Agricultura. Madrid, M. Escribano, 1768-1773. 6 vols.
- HERRGEN. Christiano.- Descripción Geognóstica de las Rocas que Componen la Parte Sólida del Globo Terrestre. Madrid, Imp.Real, 1802.
- HOFFMANN, G.F.- Mémoires sur l'utilité des Lichens dans la Médecine et dans les Arts. Lyon, Piestre et Delamollière, 1787.
- INGEN-HOUSZ, Jean.- Expériences sur les Végétaux. Paris, T. Barrois le Jeune, (1780-1789). 2 vols.
- KIRWAN, Richard.- Elements of Mineralogy. Lomdon, P. Elmsly, (1784).
- LAMARCK, J.B.- Système des Animaux sans Vertèbres. Paris,Deterville, Libraire, 1801.
- LIGER, L.- Le Jardinière Fleuriste ou la Culture Universelle des Fleurs. Paris, Saugrin Fils, (1768).
- (LINNEO, Carlos).- Fundamentorum Botanicorum (Colonia), S.Piestre & Delamollière, 1786-1787. 3 vols.
- (LINNEO, Carlos).- Linnaei Species Plantarum. (Berlin), G.C. Nauk,1797-1799. 4 vols.
- LINNEO, Carlos.- Parte Práctica de Botánica del Caballero... Tomo VII. Madrid, Imprenta Real, (1787).
- (LINNEO, Carlos).- Systema Natura per Regna Tria Naturae. Lugduni (Lyon), De Lamolliere, 1767-1796. 10 vols.
- (LINNEO, Carlos).- Systema Natura per Regna Tria Naturae. Tomus I. (Viena) Vindobonae, Typis Ioannis Thomae, (1767).
- (LINNEO,Carlos).- Systema Plantarum.(Frankfurt) Francofurti ad Moenum, Varentrapp Filium et Wenner, 1779-1780. 4 vols.
- (LINNEO, Carlos).-Systema Plantarum Europae. (Colonia); Piestre & De Lamolliere,1785. 4 vols.
- (LUCRECIO CARO, Tito). Lucreti Cari de Rerum Nature. (Londres), Emmanuelem THURNISIUM, (1754).
- MARTÍ, Antonio de.- Experimentos y observaciones sobre los Sexos y Fecundación de las Plantas. Barcelona, Vda. Piferer, (1791).
- METHERIE, M. de la.-Vues Physiologiques sur l'Organisation Animale et Végétale. Paris, P.F. Didot Jeune, (1780).
- MONCEAU, Duhamel du.- Éléments d'Agriculture. Tome Second.Paris, H.L. Guérin & Delatour, (1771),
- MONCEAU, Duhamel du.- La Physique des Arbres. Paris, H.L. Guérin & I.F. De Latour, (1758). 2 vols.
- NEGKER N.J.de.- Elementa Botanica. Neowede ad Rhenum, Scietatem Thytopographicam, 1790, 3 vols.
- PHILIBERT, J.C.- Introduction a l'Étude de la Botanique. Paris, Imp.de Digeon, 1799.3 vols.
- PLUCHE, M.- Espectáculo de la Naturaleza o Conversaciones acerca de las Particularidades de la Historia Natural. Tomos I-XI, XIII-XVI. Madrid, Oficina de J. Ibarra, 1757-1758. 15 vols.
- PLUCHE, M.- Espectácnlo de la Naturaleza o Conversaciones acerca de las particularidades de la Historia Natural.Tomo II, Parte I-Madrid. Imp.de Pedro Marin , 1771
- REAMUR, M. de.- Mémoires pour Servir a l'Histoire des Insectes. Paris, Imprimerie Royale, (1737-1786). 6 Vols.
- ROME DE L'ISLE, M. de.- Cristallographie ou Description des Formes Propres Tons les Corps du Regne Mineral. Paris, Imp. de Monsieur,(1783). 4 vols.
- ROZIER, Abbé.- Cours Complet d'Agriculture..., ou Dictionnaire Universel d'Agriculture; par une Société d'Agriculteurs, et rédigé par l'... Tome I-VI,VIII-IX.Paris, Rue et Maison Serpente, (1785-1796). 8 vols.

- ROZIER, M, L'ABBE et M.J.A. MONGEZ le jeune.- Observations sur la Physique, sur l'Histoire Naturelle et sur les Arts.
- SAINT-PIERRE, E. Germain de.- Nouveau Dictionnaire de Botanique. Paris, J.B. Baillièrre et Fils, 1870.
- SAINT-PIERRE, Jaques B.H.- Études de la Nature. Tome Quatrième. Paris, Didot i Mequignon, (1784)
- SAGE, M.-Description Méthodique du Cabinet de l'Ecole Royale des Mines. Paris, Imprimerie Royale, (1784).
- SAVERIEN, M.-Histoire des progrès de l'esprit humain dans les Sciences et dans les arts qui en dépendent. Histoire Naturelle.
- SAVERIEN, M.- Historia de los Progresos del Entendimiento Humano en las Ciencias Exactas y en las Artes que dependen de ellas. Madrid, Imp. de Don A. de Sancha, 1775.
- SCHABOL, Roger.- Éléments du Jardinage Utile. Bouillon, Société Typographique (1778).
- SCRIPTORES REI RUSTICAE veteres latini. Ex recensione. Jo Matthle Gesneri. Tomus I.
- SENEBIER, Jean.- Expériences sur l'Action de la Lumière Solaire dans la Vegetation. Paris, Briand Librairie, (1788).
- SENEBIER, Jean.- Physiologie Végétale. (Ginebra), J.J. Paschild Libraire, 5 vols.
- SENEBIER, Jean.- Recherches sur l'influence de la lumière solaire. A Geneve.
- SPALLANZANI, M.l'Abbé.- Expériences pour servir a l'Histoire des Animaux et des Plantes.
- VALMONT-BOMARE.- Dictionnaire Raisonné Universel d'Histoire Naturelle. Tomes III-XIV. Lyon, Bruyset Freres, (1791). 11 Vols.
- VENTENAT, E.P.- Tableau du Règne Végétale. Paris, Imp. de Drisonnier, (1799). 4 vols.
- WIDENMANN, J.F.G.- La Oricognosia. Madrid, Imprenta Real, 1797-1798. 2 vols.
- ZOOOTECHNIA- ... General.(s.p.i.).

El 6 d'abril del 1984 s'entregà, en dipòsit, a l'Ajuntament de Tarragona, el llegat d'A. Martí i Franquès (Acta Notarial. Notaria de D. Jesús J. Royo Zurita Muñoz de Tarragona).

El llegat és format per llibres científics i de matèries diverses; propietat d'en Martí i Franquès i els seus descendents.

La biblioteca científica d'Antoni Martí i Franquès és summament interessant per la seva aportació en el camp de la física i química principalment.

Això representa una innovació que sens dubte enriquirà el patrimoni bibliogràfic que podran consultar els historiadors.

Aquesta recerca ha intentat recopilar els tractats i seleccionar-los en funció del seu interès temàtic o bé per ésser obres de difícil localització.

Bibliografia

- QUINTANA I MARÍ, A. (1935), "Antoni de Martí i Franquès. Estudi Biogràfic i Documental", *Memòries de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona*, 3a època, XXIV.
- ESQUÉ I RUIZ, M.D. (1994), *Estudis complementaris del científic català Antoni de Martí i Franquès*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona.